

Folklorne prakse i vjerovanja Japana

Jovanović, Leon

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:396449>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-06**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

LEON JOVANOVIĆ

FOLKLORNE PRAKSE I VJEROVANJA JAPANA

Završni rad

Pula, kolovoz 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

LEON JOVANOVIĆ

FOLKLORNE PRAKSE I VJEROVANJA JAPANA

Završni rad

JMBAG: 01303058856, redoviti student

Studijski smjer: Japanski jezik i kultura

Predmet: Kulturna antropologija i etnografija

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Japanologija

Mentor: prof. dr. sc. Andrea Matošević

Pula, kolovoz 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Leon Jovanović, kandidat za prvostupnika Japanskog jezika i kulture ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljeni način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student
Leon Jovanović

U Puli, 26. kolovoza 2024.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Leon Jovanović, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Folklorne prakse i vjerovanja Japana“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

Leon Jovanović

U Puli, 26. kolovoza 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. RAZVOJ FOLKLORISTIKE U JAPANU	3
2.1. DEFINICIJA FOLKLORISTIKE	3
2.2. JAPANSKA FOLKLORISTIKA	4
2.3. ŽIVOT I DJELO YANAGITE KUNIJA	5
3. NARODNE PRIČE I VJEROVANJA	9
3.1. <i>YŌKAI</i>	10
3.1.1. TERMINOLOGIJA	10
3.1.2. PSIHOLOGIJA <i>YŌKAIJA</i>	11
3.1.3. VRSTE <i>YŌKAIJA</i>	11
3. 2. <i>SHUGENDŌ</i>	14
3.2.1. NASTANAK I ŠIRENJE <i>SHUGENDA</i>	15
3.2.3. <i>SHUGENDŌ</i> I RITUALI	17
4. ZAKLJUČAK	22
5. LITERATURA	24
SAŽETAK	25
SUMMARY	26

1.UVOD

Japan kao izrazito strana i udaljena zemlja, oduvijek je na Zapadu ostavljao osjećaj mističnoga. Kao što bi Edward Said rekao, romantizirani Istok. Tom osjećaju i percepciji Japana kao nečega stranog doprinosi njegova kultura, povijest i jezik. Folklor se nalazi u centru ovoga trojstva, objedinjuje sva tri područja te se kroz njega mogu proučavati ostala tri i obrnuto. U Japanu, folklor igra veliku ulogu jer su ideje prisutne u njemu oblikovale nacionalni duh i identitet Japana, ali i odigrale veliku ulogu u povijesti same države. Folklorne prakse i vjerovanja Japana prisutne su u Japanu od najranijih dana te su se na neki način održale do danas. Japan, zahvaljujući svojoj nacionalnoj autohtonoj religiji, ima mnoštvo božanstava. Posljedica toga je beskrajno mnoštvo priča, pripovijesti, legendi. Danas su pogotovo popularne urbane legende i priče o duhovima koje su u Japanu pronašle posebno plodno tlo. Osobno me zanima koji su to uvjeti, bilo kulturni, povijesni ili psihološki, potrebni da čovjek stvori toliko specifičan sijaset priča i pričica. Primjetan je trend fascinacije nestvarnim u istočnoj Aziji, posebice u Kini, Koreji i Japanu koji u suštini dijele iste priče u vlastitim regionalnim varijantama. Stoga ću se u ovom radu baviti pričama o duhovima, odnosno *yōkaijima*, koji se opet mogu promatrati kroz šintoizam kao druga strana medalje *kamijima*, nadnaravnim i svetim božanstvima šintoizma. Ove priče o *yōkaijima* dokumentirane su dugi niz stoljeća i u različitim regijama, te su kompilirane razne varijante tijekom godina. One nam izvrsno dijakronijski i sinkronijski pružaju pregled vjerovanja svoga vremena i prostora. S druge strane, folklorne religiozne prakse se provode od pamtivijeka u Japanu. Značajna upravo po svojem naglasku na intenzivnoj askezi i strogim vježbama, markantna je sekta *shugendō*. Ona se javlja priljevom kineskih utjecaja s azijskog kontinenta, točnije budizma i taoizma. Zanimljiv je utjecaj taoizma jer je dominantan bio budistički utjecaj te je *shugendō* jedna od nekoliko pojava u Japanu gdje se može primijetiti taoizam. Praktikanti ove sekte svoje religijske rituale izvode u planinama te su usko povezani sa samom planinskom zajednicom. Tijekom godina obavljali su brojne funkcije, od vodiča do iscjelitelja. Danas ova sekta služi kao bijeg od modernog načina života jer ima u svome temelju ideju suživota s prirodom i strogu disciplinu, koji manjkaju u suvremenom svijetu. *Shugendō* iza sebe ostavlja niz stoljeća praksi i rituala koji su služili kao oslonac srednjovjekovnom Japanu, a i danas pruža utjehu Japancima koji ju traže. *Shugendō* je

bitan također jer su u Japanu planine važne kao predmeti štovanja i kao prebivališta božanstava *kamija*, koji su temelj šintoizma. Uz šintoističke elemente, u *shugendu* se mogu primijetiti budistički i taoistički elementi i zbog toga je unikatan primjerak za analizu svih triju elemenata.

U ovom radu ću prikazati osnove folkloristike, s naglaskom na japansku folkloristiku i njezinog tvorca Yaganitu Kuniya. Zatim ću se posvetiti pričama o *yōkaijima*, te okončati rad s praksama *shugenda*, sve to ne bih li uvidio što je to zapravo u ljudima što ih tjera da prakticiraju folklorne običaje i vjeruju u narodna vjerovanja – kako bih shvatio što je zapravo pozadina običaja, rituala, vjerovanja i narodnih priča.

2. RAZVOJ FOLKLORISTIKE U JAPANU

2.1. DEFINICIJA FOLKLORISTIKE

Folkloristika se prema Hrvatskoj enciklopediji (mrežno izdanje) definira kao skup znanstvenih disciplina koje su:

interdisciplinarno povezane folklorom kao predmetom istraživanja; u užem smislu znanost o verbalnim oblicima folkloru. U sklopu folkloristike proučavaju se usmena i pučka književnost (znanost o književnosti), folklorna glazba (etnomuzikologija), folklorni ples (etnokoreologija), folklorno kazalište (etnoteatrologija), folklorni likovni izraz (povijest umjetnosti) te narodni običaji i obredi (etnologija).¹

Zanimanje za život nižih klasa i njihovo književno izražavanje javlja se u Europi u kasnom srednjem vijeku kroz žanr pastorage, stvaranjem mita o dobrom divljaku te uočavanjem narodnog pjesništva domaćeg puka (ibid.). U 17. st. u Engleskoj i Škotskoj nastale su zbirke pjesama te je stvorena predromantička koncepcija o starim baladama kao izvorištu narodne povijesti i tradicije (ibid.).

Folkloristika se formirala u romantizmu te je 1846. obilježena kovanicom Williama Thomasa *folklore*. Naziv folklor bio je obojen prošlošću te je folkloristika kao grana bila dugo povijesno i sakupljački nastrojena, “želeći spasiti od zaborava prežitke idealizirane starine”(ibid.). Mora se napomenuti da je romantizam imao veliki utjecaj na samu folkloristiku, koja je utjelovljavala romantičarske ideale naroda i umjetnosti (ibid.) te se može reći da je folkloristika donekle romantičarska disciplina. Folkloristika je bila bitna u stvaranju modernih nacija u smislu ideje o duši naroda, te je naglašavala arhaične aspekte tradicije u pokušaju da otkrije drevne mitološke korijene i izvorno značenje (ibid.).

“Narod” i “folklor” su proizvodi modernog društva. Od 19. st. postoji interes za usmene književne tradicije u društvu i za usmeno stvaranje, ali teorijsko istraživanje folkloru tek se ostvaruje u knjizi *Morfologija bajke* Vladimira Jakovljeviča Proppa (1928.) te u članku Romana Jakobsona i Pjotra Grigorijeviča Bogatirjova *Folklor kao naročit oblik*

¹ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/folkloristika>.

stvaralaštva (1929.) koji naglašava razlike između literarnih i folklornih djela. Djelo postaje folklorno jedino ako ga zajednica prihvati kao takvog. Ideja kolektivnog prihvaćanja smjenjuje ideju kolektivnog stvaranja (ibid.). Pojam konteksta u folkloristiku uvodi Bronislav Malinovski tijekom 1930-ih, te on razlikuje kontekst kulture i kontekst situacije, a analitičke razine tekture, teksta i konteksta uvodi Alan Dundes. Kontekstualna analiza interpretira folklor, ona objašnjava značenja, a ne sam folklor (ibid.)

2.2. JAPANSKA FOLKLORISTIKA

Istraživanja folkloru u Japanu ne bave se samo folklorom ili narodnim pričama, već i životom, porođajem i brigom o djeci, pogrebima i grobovima, ruralnim selima, obitelji i srodstvom, godišnjim događajima, narodnim vjerovanjima, usmenim predajama i narodnim izvedbenim umjetnostima. Bavi se i suvremenim problemima kao što su katastrofe, kulturna dobra i interakcije s prirodom. Japanska folkloristika se suočava s različitim problemima koji spadaju u domene kulturne i socijalne antropologije. To je ključna razlika između japanske folkloristike i folkloristike izvan Japana koja je pretežito usmjerena na folklor i narodne priče (Makoto, 2015: 237-238).

Slično kao i u kulturnoj i socijalnoj antropologiji, istraživanje u folkloristici je temeljeno na terenskom radu. Za razliku od antropologije, koja proučava i druge etničke grupe, folkloristika se u Japanu bavi isključivo Japancima, odnosno Japanci su ti koji sami proučavaju svoju kulturu i ljude. Za razliku od folkloristike, japanska socijalna i kulturna antropologija proučava većinom strane kulture te nastoji detaljno spoznati ljudsko društvo ili kulturu (ibid.: 238).

Za razliku od suvremene antropologije kojoj je uvelike doprinio B. Malinovski 1920-ih i 1930-ih sa svojim funkcionalizmom² i humanistike općenito kojoj je doprinio Claude Levi-Strauss sa svojim strukturalističkim teorijama, te interpretativne antropologije čiju svrhu je Clifford Geertz usmjerio na značenja kulturnih simbola, japanska folkloristika se bavi istraživanjem specifičnog fenomena, bilježenjem toga fenomena te razmatranjem njegovog značaja u lokalnom kontekstu (ibid.). Japanska folkloristika je itekako

² Smjer u teoriji društva koji pretpostavlja da dijelovi društva čine nerazdvojnu cjelinu.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/funkcionalizam>

internacionalno značajna. Folklorno društvo Japana, osnovano 1949. godine, izdalo je 285 izdanja svog časopisa *Nihon-minzokugaku*³ s više od 1500 članaka raznih tema koji su prepoznati od strane svjetskih stručnjaka za japansko društvo i kulturu. Časopis je imao engleski sadržaj te su se kasnije krenuli tiskati i sažetci na engleskom (ibid.: 239).

Yanagita Kunio, kojega se smatra ocem moderne japanske folkloristike proveo je u Ženevi dvije godine i šest mjeseci gdje je učio o europskoj etnologiji. Pri povratku u Japan htio je utemeljiti folkloristiku kao akademsku disciplinu. Zabrinjavalo ga je to što su se i folkloristika i etnologija obje zvale *minzokugaku* iako su kanjiji – kineski znakovi, različiti. Etnologija se označava s 民族学, a folkloristika s 民俗学. Pokušavao je napraviti odvojeno znanstveno područje koje će se samo referirati na etnologiju, bez da se miješaju obje grane (ibid.).

2.3. ŽIVOT I DJELO YANAGITE KUNIJA

Yanagita Kunio (1875. - 1962.) je poznat najviše kao osnivač folkloristike u Japanu. Njegov sistematski okvir za samu disciplinu je cijenjen u akademskim krugovima. Međutim, mnoge njegove ideje se moraju još provjeriti te se nedavno ponovno probudio interes za njegova djela, pogotovo u krugu intelektualnih povjesničara (Kawada, 2018: 1).

Yanagita je napisao niz značajnih tekstova o japanskoj narodnoj religiji od 1905. do 1910-ih. Kasnije, tijekom 1920-ih i 1930-ih je produbio ovo područje koje eventualno postaje centar, odnosno jezgra “Yanagitine etnografije” (ibid.: 43).

Yanagita u *Yūmeidanu (Diskusije o svijetu poslije smrti)*, jednom od svojih ranijih radova na temu japanske narodne religije, objašnjava tradicionalna vjerovanja i religiozne prakse na sljedeći način (ibid.: 43-44):

Postoji jedinstveno religiozno vjerovanje u Japanu kojega dijeli veliki broj ljudi diljem zemlje. Ova autohtona vjera uvelike je doprinijela formaciji japanskog nacionalnog identiteta. Štoviše, čini se da je utjecala na razvoj događaja u bitnim fazama povijesti Japana i na različite načine je odigrala ključnu ulogu u oblikovanju same japanske povijesti.

³ Japanska folkloristika ili etnologija, ovisno o čitanju kanjija.

Ljudi svake države imaju određenu vjeru koja je karakteristična za njihovo društvo i kulturu. Iako [...] su ljudi prihvatili mnoge zajedničke elemente među različitim religijama, i dalje ostaju određeni principi i vjerovanja koja se mogu primijeniti na kulturu te određene države... karakteristike svake religije su izrazito različite od drugih religija. Izučavanje religioznih karakteristika, vjerujem, će otkriti razne aspekte tog društva i kulture koji će nam pružiti dublji uvid povijest te države.

U ovim odlomcima Yanagita govori kako je svaka država specifična upravo po svojoj religiji i vjerovanjima, te nam govori da su ključna ta vjerovanja u oblikovanju same države, odnosno Japana. Ta autohtona vjera se prema Yanagiti duboko razgranala među Japancima sve do psihološke razine. Yanagita čak smatra da je ova vjera povezana s japanskom krvi i da će postojati sve dok ta krv ne nestane zbog "miješanih brakova" (ibid.: 44).

Prema Kawadi (ibid.: 44-45) Yanagita autohtonom vjerom smatra kolektivni sustav štovanja *ujigamija*, koji su zaštitnička božanstva određenog sela ili geografskog područja. Značenje *ujigamija* se poprilično promijenilo tijekom godina zbog povijesnih migracija klanova u Japanu (Encyclopedia Britannica, 2018). Prvotno je termin označavao porodično božanstvo (*kami*) obitelji ili klana (*uji*). Krvna povezanost je bila temelj za duhovnu povezanost. Kasnije se zaštita *ujigamija* proširila na one koji su živjeli s klanom ili blizu klana. *Ujiko* su doslovno "djeca *ujigamija*", ovaj termin je podrazumijevao sve one koji su živjeli ili su se rodili u geografskom području gdje je *ujigami* bio zaštitničko božanstvo (Encyclopedia Britannica, 2018).

Prema Yanagiti (Kawada, 2018: 44), preci svake obitelji postaju *kamiji* te oni štite buduće naraštaje. *Ujigamiji* su u tom smislu nadbožanstvo koje se nalazi iznad *kamija* te štiti sve pripadnike jedne šire obitelji, svojevrsne makro obitelji jedne cijele regije ili klana. Uglavnom se vjeruje da *ujigamiji* štite od nesreće, prirodnih katastrofa, bolesti, etc. sve dok ih se štuje svako ljeto i jesen izvodeći rituale za vrijeme žetve (ibid.).

Yanagita smatra da je moguće rekonstruirati "prototip štovanja *ujigamija*" istražujući "sadašnjost i prošlost" svakodnevnog života u selima. Pod "sadašnjosti" misli na religiozne prakse i druge kolektivne prakse prisutne u poljoprivrednim selima Japana, a

pod “prošlosti” misli na usmenu predaju i legende koje se prenose s koljena na koljeno te na materijalne ostavštine prošlosti poput pećina i grobova (ibid.: 45).

Štovanje *ujigamija* posljedično stvara autsajdere koji nisu dio zajednice te sumnjičavost na štovatelje drugih *ujigamija* (ibid.: 46). Yanagita se nadao da će Japanci prepoznati svoje zajedničke korijene u štovanju *ujigamija* te da će ih ta misao o zajedničkom vjerskom podrijetlu ujediniti u duhovnom smislu (ibid.).

Nadalje Yanagita inzistira (ibid.: 47) na tadašnjoj popularnoj ideologiji koja navodi kako su japanski carevi izravni krvni potomci vrhovne šintoističke božice Amaterasu. Navodi kako su svi *ujigamiji* potomci Amaterasu te su stoga svi Japanci “iste krvi” te da izražavaju svoju vjeru u Amaterasu kolektivnim štovanjem *ujigamija*. Yanagita zapravo “prezentira Japan kao jednu usko povezanu religioznu zajednicu koja se sastoji doslovno od horizontalne mreže zajednica koje štuju *ujigamije* u čijem centru se nalazi carska obitelj koja predstavlja tradicionalno vjerovanje u božicu Sunca [Amaterasu]” (ibid.).⁴ Yanagita ne smatra carsku obitelji politički moćnom, već isključivo spiritualnim simbolom nacije (ibid.).

Prema Yanagiti (ibid.: 50), *kami*, šintoističko božanstvo, se smatra nerazdvojivim od prirode. Zemlja, priroda, pogotovo šume su izazivale u ljudima poštovanje i božazan. *Goshintai*, tijelo *kamija* koje je sadržano u hramu, samo je simbol *kamija* i nevažno je naspram prirode, njegovog pravog prebivališta. Tadašnja vlada je često krčila šume zbog izgradnje novih cesta i užurbane industrijalizacije. Kao kompromis su nicali novi umjetni hramovi sa svojim *goshintajima*. Yanagita je bio izrazito protiv takvih odluka vlade zato što je smatrao da su štovanja *kamija* duboko utkana u japanski identitet i svakodnevnicu te je proces držao pogubnim za same Japance koji su štovali *kamije* u prirodi od davnih vremena. Yanagita se zalagao za vrijednosti svakodnevnih ljudi i bio je kritičan prema vladi (ibid.). Vlada je eventualno prepoznala značaj hramova za ljude te se hramovi više nisu premještali, nego je svaki hram uvršten u hijerarhijsku strukturu. Na vrhu je bio hram Ise, gdje se štuje božica Amaterasu. Ispod toga hrama nalazili su se državni hramovi, zatim prefekturalni hramovi, regionalni hramovi, hramovi u selima te

⁴ Autorov slobodni prijevod.

konačno nerangirani hramovi. Po ovom novom sustavu, sve svećenike je morala izabrati država (ibid. 51).

Yanagita je smatrao da je folkloristika znanstveno područje koje bi trebalo pomoći stvoriti sliku autohtone japanske kulture i osnovati japanski identitet (Makoto, 2015: 245). Smatrao je da je nužno predstaviti japansku kulturu svijetu kako bi se zaustavila vesternizacija Japana. Yanagita je u *Seinen to gakumon (Mladost i učenje)* (1928.) napisao kako je zadaća Japana razviti folkloristiku i predvoditi folkloristiku okolnih regija. Nadao se da će se folkloristika internacionalizirati ako se razvije nacionalna folkloristika u jednako razvijenim državama. Sam je nazvao nacionalnu folkloristiku *ikkoku minzokugaku (jednodržavna folkloristika)*, što bi podrazumijevalo istraživanje folkloru unutar jedne države jer *ikkoku* upravo to i znači, no njegov cilj je bio internacionalizacija Japana do koje bi eventualno trebalo doći ako se započne istraživati sam Japan. U konačnici, prema Yanagiti nacionalna folkloristika nije bila ograničena na proučavanje Japana nego je i trebala prenijeti poruke internacionalnoj zajednici o japanskoj autohtonoj kulturi (ibid.).

3. NARODNE PRIČE I VJEROVANJA

Prema Dorsonu (1975: 241) u leksikonu folklorista često se termin “narodna priča” koristi sinonimno s terminom “čarobna priča” ili *Märchen* i smatra se fikcijom, tj. bajkom naspram legende u koju se čvrsto vjeruje. Zajednica učenjaka narodnih priča se više posvećivala *Märchen*u, a zanemarivala legende kao umjetnički inferiorne. U Japanu se događa isto - *mukashibanashi*, narodne priče se više vrednuju nauštrb *densetsua*, tj. legendi.

Yanagita Kunio izdao je 1910. godine prvu japansku kolekciju usmenih priča *Tōno Monogatari (Priče iz Tona)*, koja je većinom sadržavala *densetsue*, legende. On je bio sakupljač, organizator, urednik, klasifikator i teoretičar usmenih priča. Motivirao je svoje sunarodnjake da zapisuju narodne priče putem svojih tekstova *Mukashibanashi no saishū techō (Dnevnik prikupljanja starih priča)* i *Mukashibanashi saishū no shiori (Vodič za prikupljanje starih priča)*. *Techō* je bila knjižica sa sadržajem radnje sto narodnih priča koje je čitatelj-sakupljač trebao ispuniti. Podijelio je tisuću kopija, ali niti jedna mu nije vraćena (ibid.: 242).

Nadalje, Dorson (ibid.: 243-244) navodi motive narodnih priča i legendi prema doktorskoj disertaciji dr. Hiroko Ikede *A Type and Motif Index of Japanese Folk Literature (Indeks tipova i motiva japanske folklorne literature)*. Prema Ikedi, od 439 priča, 74 se mogu klasificirati kao legende, 16 kao prave priče i 5 kao mitovi. Dorson navodi kako Ikedin indeks ne uključuje ukupnost svih tema prisutnih u pričama. Tako se recimo *kappa*, vodeni demon, pojavljuje samo u tri vrste priča, ali se ne spominju stotine osobnih iskustava i lokalnih tradicija povezanih s *kappom* (ibid.). Najčešći ljudski lik u ovim pričama je budistički svećenik, koji se nalazi u 58 priča. Svećenik je ozbiljna figura, religiozni mag koji se stalno bori protiv lisica-vještica, planinskih ogrova, močvarnih zmija, prevaranata-jazavaca i duhova. Prisutan je i *yamabushi*, svećenik asketske planinske religije *shugendō* (ibid.: 244). Ikeda je izostavila mnoštvo *kamija* koji čuvaju domove i polja. Također su duhovi rijetko zastupljeni. Za razliku od zapadnjačkih

duhova, japanski duhovi imaju magične moći kojima mogu preobražavati i nagrađivati smrtnike (ibid.).

Densetsu evoluirala iz japanske autohtone kulture i kroz adaptaciju europske popularne fikcije. Ali se ne može reći da japanske narodne priče naginju prema legendama zato što sadrže posebne karakteristike - većinom sadrže elemente japanske narodne religije. Ideja narodne religije počiva na starom animističkom konceptu da planine, drveća i životinje sadrže dušu; na šintoističkoj ideji zaštitničkih božanstava i na budističkoj teologiji koja naglašava moći svećenika i buda (ibid.: 246). Kao što kaže Dorson (ibid.): Narodni um hvata se za dramatične nadnaravne i magične aspekte religioznih sustava i primjenjuje ih na osobnim iskustvima [...]"

3.1. YŌKAI

Od pamtivijeka, ljudi su skloni tumačiti nepoznate pojave kao nadnaravne. Antropomorfizacija nije strana ni Japanu. Ovdje se javlja pojam *yōkai* kao svojevrsna opreka službenoj religiji, odnosno kao religija naroda. Sam pojam *yōkai* zanimljiv je i s psihološke strane jer objašnjava unutarnje ljudske procese i potrebe vjerovanja u nadnaravno.

3.1.1. TERMINOLOGIJA

Što se tiče samog naziva, *yōkai* je složenica od dva kineska znaka: 妖 - privlačnost, očaravajuće, katastrofa i 怪 - sumnjivo, misteriozno, duh. Kao termin se javlja u mitološko-povijesnom tekstu *Shoku Nihongi*, drugoj od šest knjiga o povijesti Japana, gdje se spominje u kontekstu egzorcizma na dvoru. Do restauracije Meiji termin je rijetko upotrebljavan, više-manje miješan s *bakemono* (čudovište). Inoue Enryō, filozof i svećenik, spajatelj istočne i zapadne misli je svojim radom uveo termin u akademske sfere, stvarajući tzv. *yōkaigaku* – znanstvenu granu proučavanja onostranog. Danas se termin koristi kao zajednički naziv za čudovišta, duhove, goblinne, demone, fantome, fantastična bića, božanstva nižega reda; te za neobjašnjiv događaj (Foster, 2015: 19).

Što se tiče "neobjašnjivog događaja", dobar primjer za ilustraciju ovog fenomena je *nurikabe*. *Nurikabe* je nevidljivi zid, često ilustriran kao trooki, divovski pas što stoji na dvije noge i ograničava prolaz putnicima. Znanstvena pozadina priče leži u gubitku

glikogena, kada tijelo nije u mogućnosti se pomicati jer je energetski prazno. Pučka varijanta za isti fenomen ima drugo objašnjenje - nevidljivog trokog psa-duha koji onemogućava prolaz. (Foster, 2015: 26-27)

3.1.2. PSIHLOGIJA YŌKAIJA

Da bi se bolje razumjela pojava, nužno je shvaćanje samih procesa koji dovode do njezina nastanka. Za *yōkai* je bitan strah, kao što tvrdi Komatsu Kazuhiko: "Transcendentalni fenomeni povezani sa strahom – to su *yōka*".⁵ Što Komatsu želi reći je da postoji težnja u čovjeku da iz nepoznatog, prijetećeg okruženja smisli nešto konkretno, odnosno da si olakša strah proizašao iz neznanja razumijevanjem. Riječ je ovdje o antropomorfizaciji, odnosno pripisivanju ljudskih osobina pojavama i bićima koje same po sebi te osobine ne posjeduju. Sam čin imenovanja, dakle stvaranja *yōkaija* je čin uočavanja prijetnje, konkretiziranja, racionalizacije. Kao što tvrdi Foster (2009: 11):

Kao mehanizam za suočavanje s nepoznatim i opasnostima koje sadrži, uobličavanje u ikonu pojedinog *yōkaija* je zadovoljavajući način za suočavanje s kaosom. Zato ne čudi da taksonomija *yōkai* sadrži sve osobine određenog *yōkaija*, da bi osoba bila svjesna prijetnje koja je pred njom.

Zbog njihove prolaznosti, smisao *yōkaija* se izražava u imenovanju. Odgovor na "zašto?" je ime, odnosno uobličenje. Oblik *yōkaija* je njegovo kulturno i povijesno specifično utjelovljenje nedefiniranog osjećaja straha.

Yōkai izvan konteksta postaju smiješne pojave, koje miješaju tragediju i komediju. Od svitaka iz razdoblja Edo pa do današnjih video igara, *yōkaiji* graniče između tame neznanja i svjetla spoznaje (Foster, 2009: 10-12).

3.1.3. VRSTE YŌKAIJA

KODAMA

Ili duh drveta, obitava u velikim, čudnim i starim stablima. Po Sekienu, kada stablo napuni sto godina pojavi se *kami* koji živi u njemu. Još jedan prijevod *kodame* je eho ili jeka, gdje se na *kodamu* gleda kao na duha šume koji jekom odgovara na poziv. Ne

⁵ Autorov prijevod Kazuhikovog citata preuzetog iz Foster, 2009: 10.

iznenađuje poveznica jeke i nadnaravnoga jer je jeka glas koji prividno proizvodi šuma ili planina. (Foster, 2015: 115-117)

ONI

Oni je jedan od zastupljenijih *yōkaija* u popularnoj kulturi. Česta je ikonografija *onija* u tetovažama, video igricama, mangama i animeima. *Oni* znači demon ili ogar. Ljudskog je oblika, visoke i jake građe, najčešće prikazivan s rogovima koji su mu markantno obilježje. On je čovjekolika “antiosoba”, koja utjelovljuje sve loše što predstavlja prijetnju čovjeku i društvu. *Oni* isključuje ljudsku prirodu i predstavlja antidruštvenost i antimoral. Riječ *oni* se prvi put pojavljuje u starojapanskim tekstovima *Kojikiu* (*Knjiga o stvarima starine*) i *Nihonshokiju* (*Ljetopis Japana*). Prve slike *onija* javljaju se u *Jigoku zōshiju* (*Svitak iz pakla*), budističkim prikazima pakla iz 12. stoljeća (Foster, 2015: 117-120).

TENGU

Tengu ili planinski goblin, također je jedan od zastupljenijih *yōkaija* u japanskoj kulturi. Za *tengua* je karakterističan izgled nalik ptici, vrhunsko poznavanje borilačkih vještina te povezanost s budizmom i asketskim praksama. Postoje dvije vrste *tengua*: *karasu tengu* i *tengu*. Po Fosteru, *karasu tengu* je pticoliko stvorenje s krilima, kljunom i mogućnošću leta koje je tijekom razdoblja Edo postupno gubilo svoje pticolike karakteristike i postajalo više nalik na čovjeka. Tako je nastao *tengu*, dugačko biće odjeveno u budističku mantiju, s karakterističnim dugačkim crvenim nosom. Ova vrsta *tengua* je prepoznatljiva u suvremenoj japanskoj kulturi. Tijekom razdoblja Kamakura, on se počeo poistovjećivati s budističkim konceptom zla – *ma*, koji ometa osobu na putu prosvjetljenja. Za vrijeme razdoblja kasnog Heiana, razvio se pojam *Tengu-dō*, svijet u kojem obitavaju budisti koji se nisu oduprijeli iskušenjima zla. Za *tengua* nisu strana ni opsjednuća drugih ljudi. Poznati su slučajevi gdje se dvije suprotstavljanje budističke sekte međusobno optužuju da su njihovi članovi *tengui* ne bi li ocrnili drugu stranu (Foster, 2015: 130-133, Sari, 2020: 219-220).

NINGYO

Ningyo ili sirena prvi put se pojavljuje u *Nihonshokiju*, gdje se navodi kako je 619. godine ribar kod današnje Osake pronašao neko biće nalik na dijete, koje nije bilo ni

riba ni čovjek. Nailazak na sirenu tumačio se kao blagodat u nekim povijesnim razdobljima, dok u drugima kao predskazanje prirodne katastrofe ili nečega lošeg. Postojalo je vjerovanje da se hraneći mesom sirene ljudski život produljuje. Ovdje se dolazi do priče o Happyaku Bikuni, osamstogodišnjoj budističkoj svećenici. To je priča o djevojci koja je pojela meso sirene te postala besmrtna. Nakon što su svi oko nje umrli, ona postaje redovnica. U 800. godini osamljuje se u špilji kraj mora, ispred koje sadi jedno drvo kamelije te govori : „Ako ovo drvo uvene, ni mene neće biti više” (Foster, 2015: 155). Prema predaji, drvo i dalje stoji ispred špilje.

Zanimljivo je da su japanski ribari iz razdoblja Edo prišivali donje polovice riba te torza i glave mladih majmuna, što je zahtijevalo sofisticirane vještine taksidermije, te su tako “proizvodili” sirene i prodavali ih nizozemskim trgovcima i pomorcima. Smatra se da su tako pomorci ubijali vrijeme i usput dodatno zarađivali. Ostatci ove prakse mogu se naći dan-danas u Nizozemskoj (ibid.: 155-156).

KAPPA

Kappe su stvorenja nalik kornjačama veličine dječaka s udubljenjem na glavi unutar kojeg se nalazi voda koja im daje moć. Ako se voda prolije, onda one gube svoju moć. One su zaigrane, nestašne i ponekad ubojite. Poznate su po tome da utapaju konje, stoku i djecu. Vole sumo te izazivaju prolaznike na mečeve. Draga su im voća i povrća što sadrže puno vode, a pogotovo krastavci. U nekim krajevima Japana se u određenim hramovima ostavljaju krastavci na oltaru kao žrtva za milost *kappe*. Poljoprivredni krajevi ovise o njihovoj dobroj volji te se ondje štiju kao *kami – suijin*, bogovi vode (Foster, 2015: 157-158).

KAWAUSO

Kawauso ili riječna vidra, smatra se bliskim rođakom *kappe* – jednako nestašan i sklon sumu. Ime mu znači “riječni lažljivac”. *Kawauso* je kao i *tanuki* i *kitsune*, biće koje mijenja svoj oblik. Svoju moć ne koristi u humanitarne svrhe, više voli podvaljivati ljudima. Tako se zna pretvoriti u ženu, zvesti muškarca te ga hladnokrvno ubiti. *Kawauso* je usko vezan uz japansku riječnu vidru, što je prije živjela u japanskim

rijekama i jezerima. Nakon japanske tehnološke revolucije, vidra je istrijebljena, no *kawauso* još živi u narodu. (Foster, 2015: 164-165)

YUKI – ONNA

Yukki – onna je *yōkai* žene-duha koja se pojavljuje za vrijeme snježnih noći ili mećava. Razni nazivi za *yukki – onnu* postoje diljem Japana, no ona znači doslovno “snježna žena”. Također ne manjka niti broj različitih priča o ovom duhu. Najpoznatija, barem na Zapadu je ona od Lafcadio Hearn, napisana 1904. godine. Priču je navodno ispričao Hearnu jedan seljak iz sela u provinciji Musashi. Detaljnija analiza otkriva kako je Hearn uveo *femme fatale* elemente, te uredio i romantizirao priču (Foster, 2015: 173-175).

KAMAITACHI

Kamaitachi podrazumijeva fenomen uzrokovan naglim naletom vjetrova, čijom antropomorfizacijom se smatra lisica što ljude siječe srpom – *kamaitachi*. Ovaj fenomen je najčešći u sjevernom Honshū. Meta lisice je najčešće donji dio tijela, te se govori kako rana ne boli niti krvari. U prefekturi Gifu, ovaj fenomen se pripisuje trojstvu bogova: prvi gurne žrtvu, drugi ju poreže s oštricom, a treći maže ranu s balzomom. Stoga rana ne boli niti ne krvari. *Kamaitachi* se smatra fenomenom spontanih rana, koji nema službenog znanstvenog objašnjenja (Foster, 2015: 175-176).

MUJINA

Mujina je još jedan *yōkai* koji mijenja oblik. U osnovi sisavac, kao i *tanuki* i *kitsune*, ovaj *yōkai* se definira kao japanski jazavac koji je rasprostranjen diljem Japana, osim Hokkaida. *Mujina* i *tanuki* su u nekim regijama sinonimi za isto stvorenje. *Mujine* se vole pretvarati u redovnike; postoje brojne kaligrafije i ostali oblici umjetnosti u hramovima Japana čiji su navodni autori *mujine*. Osim pretvaranja u redovnike, *mujine* vole spavati. Njihove vještine preobrazbe uspoređuju se s *tanukijevim* i *kitsunejinim* (Foster, 2015: 193).

3. 2. SHUGENDŌ

Shugendō je religija koja se prakticira u planinama Japana, stoga se i naziva planinska religija. Za nju je karakteristično da većinu svojih rituala i doktrina preuzima iz

ezoteričnog budizma, s naglaskom na asketskim praksama u planinama, s ciljem postizanja nadnaravnih moći (Oda, 1991: 19). *Shugendō* doslovno prevedeno znači put svladavanja natprirodnih moći. Osobu koja prakticira *shugendō* službeno se naziva *shugenja*, dok se u svakodnevnom govoru raširio oblik *yamabushi*, što znači “osoba koja liježe ili se povlači u planine” (ibid.: 20).

Japan je otočna i planinska zemlja. Više od 70% površine Japana čine šumovite planine. Prema šintoizmu, japanskoj autohtonoj religiji, planine, vulkani, šume i ostali dijelovi prirode štovili su se davno prije dolaska budizma. Uvođenjem budizma i taoizma, postupno je štovanje planina postajalo povezano s budizmom. Mnoge planine su nazvane po bodhisattvama: Yakushi (Bhaiṣajyaguru), Amida (Amitābha), Kannon (Avalokiteśvara), i Jizō (Kṣitigarbha) (Ebara, 2019: 1). Japan je imao mnoštvo planinskih lanaca koje se smatralo svetima, npr. Nikko, Haguro, Tateyama, Hakusan i drugi. Među njima, najstarije i najutjecajnije regije bile su Kumano i Yoshino, obje u blizini prijestolnice Kyota i stare prijestolnice Nare (ibid.).

Ljudi su počeli vjerovati da će im se ispuniti molitve, da će ozdraviti ili da će dobiti nadnaravne moći ukoliko se uspiju popeti na neku zahtjevnu planinu. S vremenom ti ljudi su postali prvi *yamabushi* koji su se bavili *Shugendōm* (ibid.).

3.2.1. NASTANAK I ŠIRENJE SHUGENDA

Prema Oda (1991: 20) uzroka nastanka Shugenda je više. Jedan od njih je štovanje planina, prisutno u šintoizmu od davnina. Planine se smatraju svjetovima gdje prebivaju duše predaka ili božanstava - *kamija*. Upravo je ova ideja temelj *Shugenda*. Drugi uzrok nastanka *Shugenda* je usvajanje budizma i taoizma iz Kine preko Koreje. Budizam je uveden u 6. stoljeću, a u 9. stoljeću u Japan dolaze dvije ezoterične sekte, *shingon* i *tendai*. Pripadnici ovih sekti izgradili su brojne hramove po planinama Japana, ne bi li se posvetili asketskim praksama i pobjegli od sekularnoga života (ibid.). Ezoterični budizam je na *shugendō* utjecao na razne načine. Međutim, neki utjecaji taoizma također se mogu prepoznati u idejama *shugenda*, iako detalji uvođenja taoizma, kao što navodi Oda, “nisu u potpunosti jasni” (ibid.).

Naspram kršćanstva, judaizma ili budizma, za *shugendō* se drži da nema definiranog osnivatelja u strogom smislu riječi, već da su se planinski asketi pojavljivali nasumice.

No mnogi ipak smatraju En No Ozonua (poznatijega kao En No Gyōja) osnivačem te je shodno tome postao predmetom obožavanja (ibid.). En No Gyōjina uloga u shugendu je donekle legendarna i mistična, kao što navodi Earhart (1989: 208) kada opisuje religijske uspone na planinu Fuji, gdje navodi kako je En No Gyōja letio po noći do Fujija radi prakticanja askeze.

Ovdje autor (ibid.: 208 i 209) iznosi dvije zanimljive činjenice. Prva je da je dolaskom budizma i taoizma, šintoistički pojam planine kao prebivališta kamija poprimio budističko poimanje planine koja se smatrala mjestom askeze i taoističkog značenja planine - mističnoga mjesta. Druga činjenica je da je En No Gyōja letio poput "taoističkoga čarobnjaka" (ibid.), kao što je navedeno u devetostoljetnom budističkom tekstu – *Nihon ryōkijū (Zapis čudesnih događaja u Japanu)*; te je, skladno tome, u tome tekstu primjetljiv veliki utjecaj taoizma na *shugendō*, kao što nam govore opisi En No Gyōje. Također je En No Gyōja spomenut u jednom ranijem tekstu – *Shoku nihongijū*.

Tijekom 8. stoljeća regije Kumano i Yoshino postale su sveta mjesta. Brojni plemići su ih posjećivali; čak je i tadašnji car početkom 10. stoljeća hodočastio u Kumano, a krajem istoga stoljeća poznati je plemić Fujiwara Michinaga hodočastio u Yoshino, gdje je zakopao sutre, što je budistički ritual prinošenja žrtve božanstvu (Ebara, 2019: 1). Na početku su se *yamabushiji* bavili asketskim praksama u ovim područjima te su se molili na dvoru protiv suše, pljačke ili drugih nepogodnosti. S vremenom, kako se broj hodočasnika povećavao i kako su Kumano i Yoshino postajali sve popularniji, *yamabushiji* su postajali vodiči za hodočasnike te su im pružali mjesta gdje su mogli prenoćiti (ibid.: 2). Neki *yamabushiji* su se postupno povezivali s obiteljima hodočasnika te su potpisivali ugovore unutar kojih je bilo navedeno kako će *yamabushi* voditi hodočasnika te mu ponuditi prenoćište. *Yamabushi* koji bi sklopio takav ugovor nazivao se *oshi*, a hodočasnik *danna*. Naravno, *danna* bi platio *oshiju* za njegove usluge, što je postao glavni izvor prihoda za *yamabushije*. U konačnici, ugovor s *dannom* postao je nasljedan i bilo ga je moguće kupiti i prodati (ibid.). *Oshiji* su se trudili oko svojih klijenata: izvodili su rituale pročišćenja, poklanjali *omamorije*⁶ te naposljetku otvorili

⁶ zaštitne amajlije.

shukubō, svojevrsan hotel za hodočasnike, unutar kojega je *oshi* bio vlasnik hotela i turistički vodič (ibid.).

3.2.2. ULOGE YAMABUSHIJA

Tijekom srednjega vijeka, *yamabushiji* su obavljali razne dužnosti, od kojih ćemo nabrojati sljedeće (ibid.: 2-3):

- a. Vodiči. Kao što je već navedeno, *yamabushiji* su bili vodiči svojim *dannama*, tadašnjim hodočasnici-gostima. No zbog svojih iskustava u šumama i planinama, postali su vodiči i za vojske.
- b. Prijenosnici informacija. *Yamabushiji* su putovali Japanom te su stoga znali mnogo o različitim područjima. Brojni političari su imali koristi od njihovih informacija.
- c. Putujući trgovci. U 16. stoljeću mnoge *yamabushije* je uzeo pod svoju zaštitu tadašnji *daimyō* Date Masamune te su oni pripadali grupi putujućih trgovaca zvanoj Bandōya, koja je putovala od sjeveroistoka Japana do prijestolnice u Kyotu. Također su *yamabushiji* bili poznati po posuđivanju novaca u luci Kasumigaura tijekom 15. stoljeća. Izvori iz razdoblja Edo nam govore kako su se *yamabushiji* redovito bavili trgovinskim djelatnostima.
- d. Iscjelitelji. Budući da su *yamabushiji* često obilazili planine i šumovita područja, bili su upoznati s lokalnom florom i faunom, što bi značilo da su poznavali biljke medicinskih svojstava. Svojim *dannama* su pomagali medicinskim znanjem, a zbog manjka liječnika u tadašnjem Japanu, služili su kao pučki liječnici svojim lijekovima i znanjem.
- e. Seoski popisnici. Budući da su često putovali do svojih *danna*, *yamabushiji* su znali gdje tko stanuje te su postajali poreznici. Vodili su registre, gdje su zapisivali imena, broj posjeda i kućanstava svojih *danna*.

3.2.3. SHUGENDŌ I RITUALI

Danas, kao i u prošlosti, prisutni su određeni rituali u *shugendu*. Po Miyake (1989: 103-107) može ih se svrstati u sljedeće rituale:

- Prakse u planinama ili *nyūbu shugyō*

Postoje tri vrste *nyūbua*. Prva je odlazak u planine radi prinošenja cvijeća bogovima, čitanja ili pokapanja *sutri*, etc., temeljenog na vjerovanju da su planine sveta mjesta “poput mandale”. Ova prva vrsta *nyūbua* postupno je postala ceremonija pripreme za drugu vrstu *nyūbua*, što znači za odlazak u planine na određeno razdoblje. Ova vrsta *nyūbua* je ključna za predanoga *shugenju*. Tijekom nje se prenose tajne i inicijacije, a sve više je prisutnih i laika. Ova vrsta *nyūbua* je središnja i najpopularnija praksa *yamabushija* glavnih centara *shugenda*.

Treća vrsta *nyūbua* je najradikalnija, a sastoji se od iscrpnog asketskog povlačenja u planine tijekom zime. U Haguro-sanu, jednoj od glavnih planina *shugenda*, jedino najnapredniji *yamabushiji* sudjeluju u ovom *nyūbuu* i on se naziva *fuyu no mine iri* (*zimsko povlačenje*). Svrha ove vrste *nyūbua* je stjecanje natprirodnih moći.

- Ceremonije posvećivanja ili *shōkanjō*

Kao dio ezoteričnoga budizma, *shugendō* sadrži brojne ceremonije posvećenja, od kojih je najvažnija *shōkanjō* koji se izvodi na kraju *nyūbua*. Izvodi se na pretpostavci da je *shugenja* prošao kroz svih “deset svjetova” od pakla do raja tijekom jednog boravka na planinama i simbolizira konačno postignuće “prosvjetljenja u ovome tijelu”.

- Demonstracija magično-spiritualnih moći ili *genjutsu*

Ono po čemu je danas *shugendō* najpoznatiji u Japanu je demonstracija natprirodnih moći kultiviranih za vrijeme boravka na planini. Nekoć su ove demonstracije uključivale letenje zrakom, hodanje po mačevima, hodanje po vatri, skrivanje tijela i ulaženje u kipuću vodu. Brojne demonstracije se izvode i danas, poput hodanja po vatri, i to na mjestima kao što su planine Takao i Ishizuchi.

- Ceremonije komemoracije ili *kuyōhō*

Pod *kuyōhō* ubrajaju se rituali u kojima *shugenja* izražava svoje štovanje određenim božanstvima religiozno pjevajući *sutre* ili putem drugih žrtvi. Glavni *kuyō* u *shugendu* se izvodi za Fudō Myōa, centralno božanstvo *shugenda*, te se tako *shugenja* simbolički poistovjećuje s njim.

- Sudjelovanje na *matsurijima* (festivalima) za *kamije*, za Sunce, Mjesec i zvijezde (*hi-tsuki-hoshi no matsuri*) i za male hramove (*shōshi no matsuri*)

Shugenje su oduvijek bile uključene u šinotističke *matsurije* radi *kamija*. Pogotovo su bili povezani s *matsurijima* Sunca, Mjeseca i zvijezda; često su zvani na *matsurije* za male hramove, kao što je npr. *kami* ognjišta, obiteljskih božanstava i drugih.

- Proricanje i gatanje ili *bokusen*

Shugenje su bile i još uvijek jesu uključene u razne vrste proricanja i gatanja, od analize dobrih i loših dana na kalendaru, proricanja prema *yin-yangu*, određivanja dobrih i loših smjerova, proricanja čovjekove sudbine preko astroloških znakova ili zaštitnih božanstava temeljenih na datumu rođenja osobe.

- Umijeće spiritističkih proročanstava ili *fujutsu*

Uz navedene metode proricanja, neki *yamabushiji* proriču kao mediji za duhove, odnosno spiritisti te tako zazivaju *kamije*, duhove i bude ne bi li ih opsjeli i kroz njih prosljedili proročanstva. Ovo se smatra marginalnim područjem unutar *shugenda* jer je teško razlučiti koji spiritisti su povezani sa *shugendom*, a koji nisu. U svakom slučaju, ova pojava nije rijetka u sklopu *shugenda*.

- Molitve opsjednutosti ili *yorikito*

Ovaj ritual povezan je s *fujutsuom* jer i ovdje *shugenja* služi kao medij kojega opsjeda duh te odgovara na razna pitanja o urodima, sljedećoj suši ili kiši, osobnim sudbinama itd.

- Ceremonije vatre za sprečavanje nesreće ili *sokusai goma*

Vatreni ritual *goma* je oblik molitve za *shugenju*. Žrtve se spaljuju u vatri za štovano božanstvo, obično je to Fudō Myōō za kojega se izriču brojne molitve. *Saitō goma* je ceremonija vatre svojstvena za *shugendō*. Ona je inače centralan dio rituala, pogotovo se izvodi prije, tijekom i nakon *nyūbua*, ritualnog odlaska u planine, ključnog za praktikante *shugenda*.

- Rituali fokusirani na razna božanstva ili *shosonbō*

U ritualima se koriste brojne *mudre* i čarolije da bi se ostvarile molitve. Ove ceremonije su upućene raznim božanstvima: budama, bodhisattvama, Fudōu, indijskim božanstvima, japanskim *kamijima* i drugima. Najčešće su ovi rituali posvećeni Fudō Myōōu.

- Čarolija ili *kaji*

Kaji je religiozni ritual u kojemu *shugenja* postiže identifikaciju s božanstvom i manipulira moći stečene na taj način da bi dobio određene pogodnosti.

- Egzorcizam ili *tsukimono otoshi, chōbuku*

Shugenje izvode rituale egzorcizma gdje nastoje ukloniti duha zlog božanstva, mrtvih ili životinje koji su uzrok bolesti. *Shugenje* su bili poznati po tome što su mogli kontrolirati i manipulirati takve duhove.

- Čarolije i amajlije ili *fuju* i *majinai*

Konačno, *shugenje* koriste razne čarolije i amajlije radi iscjeljenja, sigurnog rođenja, protiv krađe, itd. Ove čarolije su jednostavnije od prije navedenih, često se sastoje samo od kratke fraze napisane na amajliji, koju ljudi nose na sebi ili ostavljaju u dijelovima kuće radi privlačenja sreće i odbijanja nesreće.

Parafrazirajući Miyakea (ibid.: 108), ono što povezuje ove rituale jesu simboli i simbolične radnje. Svi skupa tvore jedan sustav simbola koji odražava određeni religijski pogled na svijet. Sustav simbola počiva na motivu koji je blizak svakodnevnom životu i bitan je za *shugenju* i za vjernike.

Pitanje je zašto bi suvremeni Japanac htio prolaziti rigorozne asketske prakse ili sudjelovati u ritualima *shugenda*. Kao što tumači Ellwood (2007: 368), ispitanici su na razne načine odgovarali na pitanje zašto su u *shugendu*: neki su htjeli spasenje, neki psihičke moći, pobjedu nad sobom i slično. Ispitanici su odgovarali da žele ponovno otkriti prirodu, iskusiti strogu disciplinu, zahvaliti se na iscijeljenoj kćeri, itd. Samo jedan od pet ispitanika je odgovorio da su mu ciljevi strogo religiozni. Nadalje Ellwood (ibid.) tvrdi da je zasigurno nešto drugo posrijedi, nešto fundamentalno japansko – to je osjećaj zajedništva, pripadanje jednoj grupi i testiranje sebe putem stroge discipline.

Danas *shugendō* nije više blizak Japancima kao što je bio nekoć prije razdoblja Meiji. Brojni sekularizirani Japanci u urbanim sredinama nisu niti svjesni da i dalje postoji. Ali, poput redovnika-maratonaca, *shugendō* označava bitan motiv “iskušenja” prisutan u japanskoj spiritualnosti.

4. ZAKLJUČAK

Radeći na ovom radu primijetio sam da su folklorna vjerovanja, utkana u Japan od vremena klanova, imala veliki utjecaj na šintoizam - na državni šintoizam, preuređenje sustava svetišta te su konačno služila kao temelj za japanski imperijalizam baziran na jakom nacionalizmu. Yanagita Kunio je svojim radom htio internacionalizirati japansku folkloristiku i u jednu ruku Japan, te su njegove ideje poslužile očuvanju japanskog režima. *Shugendō*, s druge strane, nije bio toliko pod utjecajem svjetskih događaja, planinski asketski život je oduvijek povučen, to mu je i bit. Makar je reforma šintoističkih i budističkih sekta utjecala na *shugendō* na taj način da su se sljedbenici morali izjasniti pripadaju li budizmu ili šinotizmu. Pojam *yōkai* je bitan za japanski identitet, a naročito za svakodnevnicu: nekada su to bila bića kojih se bojalo i koje se štovalo, danas ih se isto štuje u nekoj mjeri, ali većinom su poprimila pozitivan, humorističan kontekst u japanskoj *soft-power* strategiji – tako su prisutni danas u video igricama, mangama, animeima i drugim medijima. No, što otac japanske folkloristike, planinska asketska sekta i priče o duhovima imaju zajedničko? Upravo ono svakodnevno: prakse, rituale, vjerovanja. Oni čine eklektičnu formu koja nam opisuje jednu stranu Japanaca koja je bliža emocijama i koja nije toliko racionalna na prvi pogled. Ona nam daje uvid u sustav vjerovanja i praksi koji postoji već tisućljećima. I danas je prisutan u jednom promijenjenom obliku u suvremenom Japanu kada prevladavaju tehnološka razvijenost i ljudska otuđenost. Ljudi se vraćaju prirodi i jednostavnosti; priče o duhovima se više ne čitaju sa svitaka nego na internetskim forumima i društvenim mrežama; same ideje folklor prisutne u šintoizmu ostaju i dalje među Japancima koji svakodnevno vrše šintoističke (i budističke) rituale, često nesvjesni njihovog značenja. Cilj ovoga rada bio je pokazati neke od folklornih praksi i vjerovanja Japana. Sve tri teme ovoga rada su pružile uvid u jednu sferu folklor, u ono što stoji iza vidljivoga, iza svakodnevnih praksi. Moglo bi se zaključiti da je folklor živ dok su ljudi živi te se mijenja skupa s promjenama u okolini i načinu življenja ljudi, no ljudske osnove i težnje k pripadanju društvu, organizaciji, vjerovanju u nešto “više” od samoga sebe je vječno i općeljudsko. Priče o duhovima mijenjaju medij, ali teme i motivi ostaju isti. Praktikanti asketizma idealiziraju

planine i povlačenje, ali opet propituju što je to što je onkraj čovjeka, njegovoga znanja i spoznaje? I duhovi se nalaze na toj granici i postaju čimbenici koji ju mogu premostiti i pružiti spoznaju u nešto “drugo”. Ili samo služe kako bi se popunila rupa neznanja, kako bi čovjek osjetio sigurnost, kao što *shugenja* osjeća dok sjedi meditirajući ispod ledenog vodopada. Čovjeku je potrebno nešto da ga vodi kroz život, nešto za što se može uhvatiti, što mu nudi sigurnost i postojanost, osjećaj postojanja, odnosno nešto što mu odvraća misli o onome što ne zna i što još ne može spoznati. Stoga se javljaju brojne prakse i vjerovanja kako bi čovjekov život bio smislen i kako bi izbjegao mogućnost neznanja, koje je na kraju krajeva, stvarno strašna stvar.

5. LITERATURA

1. Dorson, R. M. (1975). National Characteristics of Japanese Folktales. *Journal of the Folklore Institute*, 12(2/3), str. 241–256. URL: <https://doi.org/10.2307/3813928> [15. 7. 2024.]
2. Earhart, H. B. (1989). *Mount Fuji and Shugendo*. *Japanese Journal of Religious Studies*, 16(2/3), str. 205–226. URL: <http://www.jstor.org/stable/30234008> [15. 7. 2024.]
3. Ebara, M. (2019). “*The Way to Supernatural Powers*” (*Shugendō*) in Medieval Japan: An Introduction to the Sakuramotobō Documents. Rad s konferencije. Princeton University.
4. Ellwood, R. (2007). *Japanese Religion: The Ebook*. E-knjiga. Journal of Buddhist Ethics Online Books, Ltd.
5. Encyclopedia Britannica (2018). *Ujigami* Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/ujigami> [14. 6. 2024.]
6. Foster, M. D. (2009). *Pandemonium and parade : Japanese monsters and the culture of Yokai*. Oakland, California: University of California Press.
7. Foster, M. D. (2015). *The Book of Yokai: Mysterious Creatures of Japanese Folklore*. Oakland, California: University of California Press.
8. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje* (2013. – 2024.). Folkloristika. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/folkloristika> [13.7.2024.]
9. Kawada, M. (2018). *The Origin of Ethnography in Japan: Yanagita Kunio and his Times*. New York: Routledge.
10. Klonos, G. (2019). The Robe of Leaves: A Nineteenth-Century Text of Shugendo Apologetics. *Japanese Journal of Religious Studies*, 46(1), str. 103–128. URL: <https://www.jstor.org/stable/26854502> [15. 7. 2024.]
11. Makoto, O. (2015). The Study of Japan through Japanese Folklore Studies. *Japanese Review of Cultural Anthropology*, 16, str. 237-250 URL: https://www.jstage.jst.go.jp/article/jrca/16/0/16_237/_pdf [13. 7. 2024.]
12. Miyake, H. (1989). Religious Rituals in Shugendo: A Summary. *Japanese Journal of Religious Studies*, 16(2/3), str. 101–116. URL: <http://www.jstor.org/stable/30234003> [15. 7. 2024.]
13. Oda, M. (1991). Geographical Perspectives on the Study of Shugendo, A Japanese Mountain Religion. *Chiikigaku kenkyu [Regional Views]*, 4, str. 19-27.
14. Sari, I. A. L. (2020). The figures and meanings of Tengu : semiotic study of mythological creatures in Japanese folklore. *Humanus*. 19(2), str. 217-229. URL: <https://doi.org/10.24036/humanus.v19i2.109943> [15. 7. 2024.]
15. Sekimori, G. (2002). Shugendō: The State of the Field [Review of Shugendō: Essays on the Structure of Japanese Folk Religion, by M. Hitoshi]. *Monumenta Nipponica*, 57(2), str. 207–227. URL: <http://www.jstor.org/stable/3096712> [15. 7. 2024.]

SAŽETAK

Ovaj završni rad bavi se pitanjem folklora u Japanu. Navode se primjeri praksi iz *shugenda*, planinske narodne religije te vjerovanja i priče o *yōkaijima*, japanskim duhovima. Pojašnjava se sam pojam folklora i folkloristike s naglaskom na japansku folkloristiku. U ovom području se navodi osnivač japanske folkloristike, Yanagita Kunio, o kojemu je riječ u nekoliko poglavlja. Ovim radom žele se predstaviti glavne karakteristike japanskog folklora i proniknuti u psihologiju iza samih folklornih običaja. Stoga kao teme služe duhovi i asketske prakse čiji je cilj postizanje nadnaravnih moći. Rad se na temelju tih primjera fokusira na same osnove folklora koje su ostale nepromijenjene tijekom stoljeća japanske povijesti. I koje su u svojoj biti svjetske, općeljudske, a u Japanu one samo čine jednu regionalnu varijantu. Ujedno su opće ali i pojedinačne te su stoga bitne za razumijevanje ljudskog ponašanja, odnosno same biti čovjeka.

Ključne riječi: folklor, japanski folklor, folklorne prakse, folklorna vjerovanja, Yanagita Kunio, *yōkai*, *shugendō*

SUMMARY

This final thesis is about Japanese folklore. It provides examples from *shugendō*, a mountain based folk religion, and from the beliefs and stories about *yōkai*, Japanese ghosts. The idea of folklore and folk studies is explained, with a focus on Japanese folk studies. In this field of study, there is a word about the founder of Japanese folk studies, Yanagita Kunio, who is discussed in a couple of chapters. The goal of this thesis is to show the main characteristics of Japanese folklore and to delve in the psychology behind the folk practices. Therefore the themes are ghosts and ascetic practices whose purpose is to attain mystical powers. Through these examples, the thesis focuses on the very basics of folklore that remain unchanged throughout the centuries of Japanese history. They are, in fact, more of an all-world nature, and in Japan they are but a regional variant. At the same time they are universal and individual, therefore they are important for the understanding of human behavior, that is the essence of man.

Keywords: folklore, folk studies, Japanese folk studies, folk practices, folk beliefs, Yanagita Kunio, *yōkai*, *shugendō*